

บทที่ 4

มาตรการทางกฎหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองน้ำใต้ดิน จากการปนเปื้อนปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม

4.1 การกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน

ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการให้ชัดเจน เพื่อจะทำให้สามารถปฏิบัติตามนโยบายและเป้าหมายนั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หากต้องการให้แหล่งน้ำหรืออากาศในบริเวณใดบริเวณหนึ่งมีความ สะอาดหรือบริสุทธิ์มากน้อยเท่าใดก็จะต้องกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานไว้ให้ชัดเจน หลังจากนั้นจึงได้มีการนำมาตรฐานดังกล่าวไปเป็นพื้นฐานในการพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการ อย่างไรบ้าง เพื่อให้สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพตามที่ได้กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานไว้ เมื่อ คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเป้าหมายแล้ว ก็จะต้องมีการตรวจสอบหรือเฝ้าระวังอยู่เสมอว่า คุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ลดต่ำกว่าเป้าหมายหรือไม่ หากมีการลดต่ำลง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ ต้องพยายามดำเนินการต่างๆ ให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ได้มาตรฐานตามที่ได้กำหนด ไว้ ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ กล่าวถึงมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ในมาตรา 32 เช่น มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำ คลอง หนอง บึง ทะเลสาบ มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือน เป็นต้น โดยมีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็น องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีอำนาจกำหนดคุณภาพ สิ่งแวดล้อมได้ทุกเรื่อง ไม่เฉพาะมาตรฐานเกี่ยวกับน้ำ อากาศ เสียงและความสั่นสะเทือนเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติยังมิได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพ สิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วยจึงจะมีผลบังคับ¹

¹ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2550), น.193.

4.1.1 มาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ในมาตรา 32 สำหรับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 20 (พ.ศ. 2543) ออกตามความใน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เรื่องกำหนดมาตรฐานน้ำใต้ดิน อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 (6) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ออกประกาศกำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน ข้อ (1) ได้ให้คำนิยามคำว่า “น้ำใต้ดิน” หมายความว่า น้ำที่อยู่ใต้ดิน และให้หมายความรวมถึงน้ำบาดาลตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล

“มาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน” หมายความว่า “ระดับความเข้มข้นสูงสุดที่ยอมให้มีได้ในน้ำใต้ดิน โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายและผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน เมื่อนำน้ำใต้ดินมาบริโภค” และได้กำหนดคุณภาพน้ำใต้ดินต้องมีมาตรฐาน ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ข้อ 2 คุณภาพน้ำใต้ดินต้องมีมาตรฐานดังต่อไปนี้

2.1 สารอินทรีย์ระเหยง่าย (Volatile Organic Compounds)

- (1) เบนซีน (Benzene) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (2) คาร์บอนเตตระคลอไรด์ (Carbon Tetrachloride) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (3) 1, 2 - ไดคลอโรอีเทน (1, 2 - Dichloroethane) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (4) 1, 1 - ไดคลอโรเอทิลีน (1, 1 - Dichloroethylene) ต้องไม่เกิน 7 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (5) ซิส - 1, 2 - ไดคลอโรเอทิลีน (cis - 1, 2 - Dichloroethylene) ต้องไม่เกิน 70 ไมโครกรัมต่อลิตร

- (6) ทรานส์ - 1, 2 - ไดคลอโรเอทิลีน (trans - 1, 2 -Dichloroethylene) ต้องไม่เกิน 100 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (7) ไดคลอโรมีเทน (Dichloromethane) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (8) เอทิลเบนซีน (Ethylbenzene) ต้องไม่เกิน 700 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (9) สไตรีน (Styrene) ต้องไม่เกิน 100 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (10) เตตระคลอโรเอทิลีน (Tetrachloroethylene) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (11) โทลูอีน (Toluene) ต้องไม่เกิน 1,000 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (12) ไตรคลอโรเอทิลีน (Trichloroethylene) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (13) 1, 1, 1 - ไตรคลอโรอีเทน (1, 1, 1 - Trichloroethane) ต้องไม่เกิน 200 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (14) 1, 1, 2 - ไตรคลอโรอีเทน (1, 1, 2 - Trichloroethane) ต้องไม่เกิน 5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (15) ไซลีนทั้งหมด (Total Xylenes) ต้องไม่เกิน 10,000 ไมโครกรัมต่อลิตร

2.2 โลหะหนัก (Heavy Metals)

- (1) แคดเมียม (Cadmium) ต้องไม่เกิน 0.003 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (2) โครเมียมชนิดเฮกซะวาเลนต์ (Hexavalent Chromium) ต้องไม่เกิน 0.05 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (3) ทองแดง (Copper) ต้องไม่เกิน 1.0 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (4) ตะกั่ว (Lead) ต้องไม่เกิน 0.01 มิลลิกรัมต่อลิตร

(5) แมงกานีส (Manganese) ต้องไม่เกิน 0.5 มิลลิกรัมต่อลิตร

(6) นิกเกิล (Nickel) ต้องไม่เกิน 0.02 มิลลิกรัมต่อลิตร

(7) สังกะสี (Zinc) ต้องไม่เกิน 5.0 มิลลิกรัมต่อลิตร

(8) สารหนู (Arsenic) ต้องไม่เกิน 0.01 มิลลิกรัมต่อลิตร

(9) ซีลีเนียม (Selenium) ต้องไม่เกิน 0.01 มิลลิกรัมต่อลิตร

(10) ปรอท (Mercury) ต้องไม่เกิน 0.001 มิลลิกรัมต่อลิตร

2.3 สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ (Pesticides)

(1) คลอเดน (Chlordane) ต้องไม่เกิน 0.2 ไมโครกรัมต่อลิตร

(2) ดิลดริน (Dieldrin) ต้องไม่เกิน 0.03 ไมโครกรัมต่อลิตร

(3) เฮปตาคลอร์ (Heptachlor) ต้องไม่เกิน 0.4 ไมโครกรัมต่อลิตร

(4) เฮปตาคลอร์ อีพ็อกไซด์ (Heptachlor Epoxide) ต้องไม่เกิน 0.2 ไมโครกรัมต่อลิตร

(5) ดีดีที (DDT) ต้องไม่เกิน 2 ไมโครกรัมต่อลิตร

(6) 2, 4 - ดี (2, 4 - D) ต้องไม่เกิน 30 ไมโครกรัมต่อลิตร

(7) อะทราซีน (Atrazine) ต้องไม่เกิน 3 ไมโครกรัมต่อลิตร

(8) ลินเดน (Lindane) ต้องไม่เกิน 0.2 ไมโครกรัมต่อลิตร

(9) เพนตะคลอโรฟีนอล (Pentachlorophenol) ต้องไม่เกิน 1 ไมโครกรัมต่อลิตร

2.4 สารพิษอื่นๆ

- (1) เบนโซ (เอ) ไพรีน (Benzo (a) pyrene) ต้องไม่เกิน 0.2 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (2) ไซยาไนด์ (Cyanide) ต้องไม่เกิน 200 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (3) พีซีบี (PCBs) ต้องไม่เกิน 0.5 ไมโครกรัมต่อลิตร
- (4) ไวนิลคลอไรด์ (Vinyl Chloride) ต้องไม่เกิน / ไมโครกรัมต่อลิตร

ฉะนั้น หากปรากฏว่า น้ำใต้ดินในบริเวณใดมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ข้างต้นไม่ว่าจะปนเปื้อนสารไนเทรตจากการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีจากการใช้ยาฆ่าแมลง หรือสารพิษจากกระบวนการอุตสาหกรรม ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำใต้ดินและสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้นด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อประชาชนที่นำน้ำใต้ดินขึ้นมาอุปโภคบริโภคได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามาตรฐานน้ำใต้ดินบริเวณใดมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ ก็ห้ามมีหลงโทษบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวไม่มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเพียงการกำหนดเป้าหมายและเป็นเครื่องชี้ว่า ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง คุณภาพสิ่งแวดล้อม ณ บริเวณใดบริเวณหนึ่งนั้นมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานหรือไม่ หากต่ำกว่ามาตรฐาน ผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะต้องร่วมมือกันหาทางแก้ไขต่อไป เพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้²

4.1.2 มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับน้ำใต้ดินโดยตรง คือ พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 ถูกตราขึ้นเพื่อควบคุมการเจาะน้ำบาดาล การใช้ น้ำบาดาล และการระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาล ซึ่งถือเป็นน้ำที่ถูกควบคุมโดยทางราชการอย่างเข้มงวด เพราะหากไม่มีการควบคุมเรื่องนี้อย่างเหมาะสมแล้ว อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การทรุดตัวของแผ่นดิน การใช้ น้ำบาดาลที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และการเกิดมลพิษแก่แหล่งน้ำบาดาล ซึ่งทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

² อานาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.194.

ได้ยากหรือต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก ซึ่งอยู่ภายใต้ความดูแลของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลในการควบคุมกิจการดังกล่าว³

นอกจากจะมีการควบคุมการเจาะน้ำบาดาลในเขตน้ำบาดาลโดยการกำหนดให้มีการขออนุญาตแล้ว⁴ กฎหมายนี้ยังกำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับการเจาะน้ำบาดาล การระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาล เพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ดังมาตรา 6 บัญญัติว่า

“ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(1) กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานในทางวิชาการสำหรับการการเจาะน้ำบาดาล การเลิกเจาะน้ำบาดาล การใช้น้ำบาดาลแบบอนุรักษ์ การระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาล การเลิกใช้บ่อน้ำบาดาล การป้องกันด้านสาธารณสุข และการป้องกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

(2) กำหนดวิธีการให้ความคุ้มครองแก่คนงานและความปลอดภัยแก่บุคคลภายนอก”

เพื่อเป็นการป้องกันมลพิษทางน้ำและคุ้มครองสุขภาพประชาชน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ออกประกาศเกี่ยวกับมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในทางวิชาการสำหรับการป้องกัน ด้านสาธารณสุขและการป้องกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ พ.ศ. 2551 ในข้อ 3. คุณภาพน้ำบาดาลที่จะใช้บริโภค มีรายละเอียดดังนี้

(1) น้ำบาดาลที่จะใช้บริโภคต้องเป็นน้ำที่ผ่านการวิเคราะห์คุณลักษณะจากกรมทรัพยากรน้ำบาดาล หรือส่วนราชการอื่น หรือองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์คุณลักษณะของน้ำ หรือสถาบันอื่นที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน มอก. 1300-2537 (ISO/IEC Guide 25) หรือสถาบันที่กรมทรัพยากรน้ำบาดาลเห็นชอบตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมทรัพยากรน้ำบาดาลกำหนด

(2) น้ำบาดาลที่จะใช้บริโภค ต้องเป็นน้ำบาดาลที่มีคุณลักษณะทางกายภาพและคุณลักษณะทางเคมี ไม่เกินเกณฑ์อนุโลมสูงสุดตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค

³ เสริมอัศวฤทธิ แว่วเสียงสังข์, “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุม จัดการน้ำบาดาลของภาคอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.19.

⁴ ดู พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ.2520 มาตรา 16

(3) ในท้องที่ที่กรมทรัพยากรน้ำบาดาลกำหนด ต้องทำการวิเคราะห์คุณลักษณะที่เป็นพิษ โดยให้มีปริมาณไม่เกินเกณฑ์อนุโลมสูงสุดตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคได้

(4) ในกรณีที่มีความจำเป็นกรมทรัพยากรน้ำบาดาล อาจสั่งให้วิเคราะห์คุณลักษณะทางแบคทีเรีย/แบคทีเรีย ไม่เกินกำหนดที่เหมาะสม⁵

คุณลักษณะ	ดัชนีคุณภาพน้ำ	หน่วย	ค่ามาตรฐาน	
			เกณฑ์กำหนดที่เหมาะสม	เกณฑ์อนุโลมสูงสุด
ทางกายภาพ	1.สี(Colour)	แพลทินัม-โคบอลต์	5	15
	2.ความขุ่น(Turbidity)	หน่วยความขุ่น	5	20
	3.ความเป็นกรด-ด่าง (pH)	-	7.0-8.5	6.5-9.2
ทางเคมี	4.เหล็ก (Fe)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 0.5	1.0
	5.แมงกานีส (Mn)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 0.3	0.5
	6.ทองแดง (Cu)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 1.0	1.5
	7.สังกะสี (Zn)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 5.0	15.0
	8.ซัลเฟต (SO ₄)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 200	250
	9.คลอไรด์ (Cl)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 250	600
	10.ฟลูออไรด์ (F)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 0.7	1.0
	11.ไนเตรต (NO ₃)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 45	45
	12.ความกระด้างทั้งหมด (Total Hardness as CaCO ₃)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 300	500
	13.ความกระด้างถาวร	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 200	250

⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนพิเศษ 85 ง ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2552

	(Non carbonate hardness as CaCO_3)			
	14.ปริมาณสารทั้งหมดที่ละลายได้ (Total dissolved solids)	มก./ล.	ไม่เกินกว่า 600	1,200
สารพิษ	15.สารหนู (As)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.05
	16.ไซยาไนด์ (CN)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.1
	17.ตะกั่ว (Pb)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.05
	18.ปรอท (Hg)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.001
	19.แคดเมียม (Cd)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.01
	20.ซีลีเนียม (Se)	มก./ล.	ต้องไม่มีเลย	0.01
ทางแบคทีรี	21.แบคทีเรียที่ตรวจพบโดยวิธี Standard plate count	โคโลนีต่อ ลบ. ซม.	ไม่เกินกว่า 500	-
	22.แบคทีเรียที่ตรวจพบโดยวิธี Most Probable Number (MPN)	เอ็ม.พี.เอ็น ต่อ 100 ลบ ซม.	น้อยกว่า 2.2	-
	23.อี.โคไล (E.coli)	-	ต้องไม่มีเลย	-

หากมีการฝ่าฝืนมาตรฐานต่างๆที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 นั้นจะต้องมีโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท⁶

ดังนั้น น้ำบาดาลที่สามารถจะนำมาบริโภคได้จะต้องมีคุณลักษณะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค ซึ่งถือเป็นมาตรการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอันเป็นแนวคิดในการป้องกันปัญหาไว้ล่วงหน้า เช่นเดียวกับมาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค ยังแสดงให้เห็นว่าน้ำบาดาลที่จะนำมาบริโภคได้นั้นต้องมีในเทรต ไม่เกิน 45 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งโดยปกติน้ำบาดาลจะไม่มีสารละลายในเทรตถ้ามีก็มีแต่เพียงเล็กน้อย หากน้ำบาดาลที่วิเคราะห์ออกมาได้ว่ามีในเทรตปนเปื้อนอยู่มาก แสดง

⁶ อานาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.267.

ว่ามีสิ่งสกปรก หรือปนเปื้อนจากภายนอกเข้าไปปน น้ำบาดาลที่ปนเปื้อนนี้นั้นมีสาเหตุมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรมในปริมาณที่มากเกินไป ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกได้กำหนดมาตรฐานน้ำดื่มสากล (International Standards for Drinking Water) โดยให้มีสารไนเตรตปนเปื้อนสูงสุดไม่เกิน 45 มิลลิกรัม/ลิตร⁷ ดังนั้น หากร่างกายได้รับสารดังกล่าวเข้าไปในปริมาณมากๆ และสะสมสารเหล่านั้นเป็นเวลานานก็อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายได้ เช่น โรคมะเร็งโรคมะเร็งทางเดินอาหาร มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ มะเร็งต่อมน้ำเหลืองชนิดฮอดจ์กิน และมะเร็งรังไข่ได้ และในเด็กจะเกิดโรคที่เรียกว่า “Blue Baby หรือ Methemoglobinemia”

อนึ่ง แม้จะได้กำหนดให้มีมาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน และมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคก็ตาม แต่มาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดินถือเป็นเพียงมาตรฐานกลาง หากมีการนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ประโยชน์ น้ำบาดาลนั้นก็ต้องมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภค จึงจะมีความปลอดภัยสามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้

4.2 การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพน้ำบาดาล

พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 มีความเป็นมาจากการที่ประเทศไทยเริ่มมีแผนนโยบายที่จะออกกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้น้ำบาดาลมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2506 เพราะได้มีการดำเนินการตามโครงการสำรวจน้ำบาดาลบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 แต่กว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายควบคุมการใช้น้ำบาดาลได้เวลาก็ได้ล่วงเลยมาจนถึงปี พ.ศ.2520

หลังจากที่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาประเทศตั้งแต่ระหว่างปี พ.ศ.2504 - 2509 ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และแม้ว่าจะได้มีการจัดตั้งการประปานครหลวงขึ้นเป็นรัฐวิสาหกิจในปี พ.ศ.2510 เพื่อให้การจัดหาน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพฯ นนทบุรี ธนบุรีและสมุทรปราการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพทันต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ปรากฏว่าจำนวนประชากร ชุมชนเมือง และภาคอุตสาหกรรมได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งการประปานครหลวงไม่สามารถขยายการให้บริการได้ทัน ชุมชนเมืองและภาคอุตสาหกรรมจึงต้องจัดหาน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคเองโดยการเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ในปริมาณมหาศาล ดังจะเห็นได้จากสถิติการใช้น้ำ

⁷ เจริญ เพียรเจริญ, น้ำบาดาล-บ่อบาดาล, (กรมทรัพยากรธรณี: 2540), น.27,30.

บาดาลในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในปี พ.ศ.2513 สูงถึง 500,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และเพิ่มสูงขึ้นถึง 1,000,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวันในปี พ.ศ.2518 เมื่อการใช้น้ำบาดาลได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจึงมีการหยิบยกร่างพระราชบัญญัตินำบาดาลขึ้นมาพิจารณาทบทวนใหม่ แต่การผลักดันให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลใช้บังคับกลับประสบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้การเสนอร่างพระราชบัญญัติต้องชะงักงัน เพราะมีการแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติที่ยก่างขึ้นหลายครั้งหลายหน ทั้งในขั้นตอนการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี คณะกรรมการกฤษฎีกา ตลอดจนในชั้นการพิจารณาของรัฐสภาด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อภาวะแผ่นดินทรุดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเริ่มปรากฏผลชัดเจนจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 เพื่อควบคุมการเจาะน้ำบาดาล การใช้น้ำบาดาล และการระบายน้ำลงสู่แหล่งน้ำบาดาลให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ป้องกันแหล่งน้ำบาดาลขาดแคลนหรือเสียหายอันอาจเกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำบาดาลหรือทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษหรือเป็นอันตรายแก่ทรัพย์สินหรือสุขภาพของประชาชน หลังจากนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 อีกสองครั้ง คือ พระราชบัญญัตินำบาดาล (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัตินำบาดาล(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2546

พระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 มีสาระสำคัญ คือ การกำหนดบทนิยามของคำที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการน้ำบาดาล เป็นต้นว่า น้ำบาดาล, เจาะน้ำบาดาล, ใช้น้ำบาดาลและบ่อน้ำบาดาล ตลอดจนถ้อยคำอื่นที่เกี่ยวข้อง แต่หลักสำคัญที่นำมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 คือ การประกอบกิจการน้ำบาดาลไม่ว่าจะเป็นในที่ดินที่ตนเองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองหรือไม่ก็ตาม จะต้องมาขออนุญาตจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายทั้งๆ ที่โดยหลักแดนกรรมสิทธิ์ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ น้ำบาดาลที่อยู่ใต้ที่ดินของบุคคลใดก็ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 เป็นกฎหมายที่ยกเว้นหลักเรื่องแดนกรรมสิทธิ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ พระราชบัญญัตินำบาดาล พ.ศ.2520 ยังได้กำหนดประเภทใบอนุญาตออกเป็น 3 จำพวก คือ ใบอนุญาตเจาะน้ำบาดาลมีอายุ 1 ปี ใบอนุญาตใช้น้ำบาดาลมีอายุ 10 ปี ใบอนุญาตระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาลมีอายุ 5 ปี ตลอดจนวางหลักเกณฑ์เงื่อนไขการต่ออายุใบอนุญาต การอุทธรณ์ การไม่ออกหรือการไม่ต่อใบอนุญาต และกิจการอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการควบคุมดูแลการประกอบกิจการน้ำบาดาล

พระราชบัญญัติน้ำบาดาล (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการน้ำบาดาลมีอำนาจกำหนด

(1) เขตห้ามสูบน้ำบาดาลเพื่อการควบคุมเชิงปริมาณ และเป็นมาตรการป้องกันชั้นน้ำบาดาลเสียหาย หรือเสื่อมสภาพ หรือความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรของชาติ หรือทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ หรือเป็นอันตรายแก่ทรัพย์สินหรือสุขภาพของประชาชน หรือทำให้แผ่นดินทรุด

(2) อัตราค่าใช้น้ำบาดาลในแต่ละท้องที่ที่มีน้ำประปาใช้ ไม่เกินอัตราสูงสุดของค่าน้ำประปาในท้องที่นั้น

(3) ให้จัดการฝึกอบรมและให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่ช่างเจาะ และให้จดทะเบียนช่างเจาะที่มีพื้นความรู้ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ

(4) ปรับปรุงองค์ประกอบของ “คณะกรรมการน้ำบาดาล” โดยเพิ่มผู้แทนกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมและประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยหรือผู้แทน

(5) ให้โอนใบอนุญาตประกอบกิจการน้ำบาดาลได้ตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมทรัพยากรน้ำบาดาลกำหนด

(6) กำหนดโทษสำหรับผู้สูบน้ำบาดาลในเขตห้ามสูบน้ำบาดาลหรือสูบน้ำบาดาลโดยไม่มีใบอนุญาตใช้น้ำบาดาล และเมื่อพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำ ความผิดหรือถอนสิ่งปลูกสร้าง ขุดหรือกลบหลุม บ่อที่เกิดหรืออันเป็นเหตุให้เกิดการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวได้

พระราชบัญญัติน้ำบาดาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2546 มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการน้ำบาดาลมีอำนาจกำหนด

(1) เขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาล

(2) ประเภทการใช้น้ำบาดาล หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการเรียกเก็บลดหย่อน หรือยกเว้นค่าใช้น้ำบาดาล

(3) อัตราค่าอนุรักษ์น้ำบาดาลที่เรียกเก็บเพิ่มจากผู้รับใบอนุญาตใช้น้ำบาดาลในเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาล พ.ศ.2546

(4) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเรียกเก็บ ลดหย่อน หรือยกเว้นค่าอนุรักษ์น้ำบาดาลที่เรียกเก็บในเขตวิกฤตการณ์น้ำบาดาล

(5) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้เอกชนจัดเก็บค่าใช้น้ำบาดาลและค่าอนุรักษ์น้ำบาดาล

(6) ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาน้ำบาดาลขึ้นในกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เรียกโดยย่อว่า “กพน.” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการศึกษา วิจัย พัฒนา และอนุรักษ์แหล่งน้ำบาดาลและสิ่งแวดล้อม โดยการบริหารงานของกพน.ดำเนินการในรูปคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยอธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาลเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานประมาณ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำ และผู้แทนสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการและให้อธิบดีแต่งตั้งผู้อำนวยการกองหรือผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าผู้อำนวยการกองของกรมทรัพยากรน้ำบาดาลเป็นกรรมการและเลขานุการ

(7) ให้ผู้รับใบอนุญาตใช้น้ำบาดาลชำระค่าใช้น้ำบาดาลและค่าอนุรักษ์น้ำบาดาลตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง

(8) ให้มีคณะกรรมการเปรียบเทียบคดีในเขตกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาค ตามความจำเป็นซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายจำนวนคณะละสามคนโดยมีอำนาจเปรียบเทียบคดีได้ในทุกฐานความผิด เว้นแต่ความผิดฐานประกอบกิจการน้ำบาดาลโดยไม่ได้รับอนุญาตและสูบน้ำบาดาลในเขตห้ามสูบน้ำบาดาล⁸

สำหรับมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองน้ำใต้ดินจากการปนเปื้อนปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ มาตรการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพน้ำบาดาล ดังปรากฏในพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 มาตรา 16 ได้กำหนดห้ามประกอบกิจการน้ำบาดาลในเขตน้ำบาดาล แม้ว่าผู้ใช้นั้นจะมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินในเขตน้ำบาดาล เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี หรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย อันเป็นการควบคุมการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลในเขตน้ำบาดาลโดยกำหนดให้มีการขออนุญาต หากผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำและปรับ

เมื่อมีการประกาศให้เขตใดเป็นเขตน้ำบาดาลแล้ว ก็จะไม่สามารถมีอิสระที่จะนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ได้อีกต่อไป เว้นแต่ได้รับใบอนุญาตก่อน ซึ่งในปัจจุบันมีการประกาศให้ทุกพื้นที่ทั่วประเทศเป็นเขตน้ำบาดาลแล้ว ดังนั้น ประชาชนที่จะขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลในความลึก

⁸ มูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อม-ประเทศไทย, “รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรน้ำบาดาล”, เสนอกรมทรัพยากรน้ำบาดาล, เมษายน 2551, น.111.

เกินกว่าที่กำหนดไว้ (ความลึกไม่น้อยกว่า 10 เมตร) ก็จะถูกควบคุม เว้นแต่ได้รับอนุญาต หรือได้รับใบอนุญาตจากรัฐก่อน ทั้งนี้ ในแต่ละจังหวัดอาจจะมีการกำหนดความลึกของการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลในความลึกที่แตกต่างกันไป ซึ่งการกำหนดความลึกของน้ำบาดาล ได้แบ่งออกเป็น 3 เขต⁹ คือ

- 1) เขตกรุงเทพและปริมณฑล มีความลึกจากผิวดินลงไปเกินกว่า 15 เมตร
 - 2) ทุกภาคของประเทศยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเขตปริมณฑล มีความลึกจากผิวดินลงไปเกินกว่า 30 เมตร
 - 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความลึกจากผิวดินลงไปเกินกว่า 20 เมตร
- สำหรับประเภทของใบอนุญาต ในมาตรา 18 แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ
- 1) ใบอนุญาตเจาะน้ำบาดาล
 - 2) ใบอนุญาตใช้น้ำบาดาล
 - 3) ใบอนุญาตระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาล

การที่รัฐได้นำระบบการให้ใบอนุญาตในการประกอบกิจการน้ำบาดาลดังที่กล่าวข้างต้น ทำให้ประชาชนผู้ที่ต้องการเจาะบ่อน้ำบาดาล ใช้น้ำบาดาล และวิเคราะห์น้ำ ต้องดำเนินการยื่นคำร้องขอใบอนุญาตพร้อมเอกสารประกอบต่อพนักงานน้ำบาดาลประจำท้องที่ในเขตน้ำบาดาลแต่ละจังหวัด โดยพื้นที่กรุงเทพมหานครจะต้องยื่นที่สำนักควบคุมกิจการน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับนอกพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้ยื่นที่ฝ่ายทรัพยากรน้ำบาดาล สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ในจังหวัดนั้นๆ หรือหน่วยงานอื่น ที่สามารถใช้บริการวิเคราะห์น้ำตามรายการของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล เช่น ในกรุงเทพมหานคร กรมวิทยาศาสตร์บริการ หรือในจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันบริการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (สวท-มช) หรือในจังหวัดสงขลา สำนักงานอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จากนั้นจะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาทำการตรวจสอบวิเคราะห์น้ำบาดาล และต้องผ่านการตรวจสอบคุณลักษณะทางกายภาพและทางเคมี พร้อมทั้งคุณลักษณะที่เป็นพิษและแบคทีเรียให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในมาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคกำหนดไว้โดยมีกองวิเคราะห์น้ำบาดาลทำหน้าที่ดังกล่าว จึงจะสามารถออกใบอนุญาตเจาะน้ำบาดาล ใบอนุญาตใช้น้ำบาดาลให้ได้ เพราะฉะนั้น หากผล

⁹ ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 เรื่องกำหนดเขตน้ำบาดาลและความลึกของน้ำบาดาล

วิเคราะห์คุณภาพน้ำบาดาล ปรากฏว่า น้ำบาดาลในบริเวณนั้นมีการปนเปื้อนไนเตรดที่มาจาก การใช้ปุ๋ยเคมี สูงกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคกำหนดไว้แล้ว ก็จะไม่ได้รับ อนุญาตให้เจาะบ่อน้ำบาดาล และต้องห้ามใช้น้ำบาดาลนั้นโดยเด็ดขาด เพราะอาจก่อให้เกิด อันตรายต่อผู้อุปโภคบริโภค และส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ ทางกรมทรัพยากรน้ำบาดาลได้เข้าไปดำเนินการฟื้นฟูและขจัดมลพิษเสียก่อน อันเป็นการ ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพน้ำบาดาลไปพร้อมๆกัน

หากใบอนุญาตหมดอายุก็ต้องดำเนินการต่อใบอนุญาตและต้องมีการวิเคราะห์ คุณภาพน้ำบาดาลใหม่ทุกครั้ง¹⁰

กฎหมายฉบับดังกล่าวยังให้อำนาจอธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาลในการสั่งเพิก ถอนใบอนุญาต หากพบว่าการปฏิบัติให้เป็นไปตามใบอนุญาตประกอบกิจการน้ำบาดาลอาจ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรของชาติหรือทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษหรือเป็นอันตรายแก่ ทรัพยากร หรือสุขภาพของประชาชน หรือทำให้แผ่นดินทรุดตามมาตรา 33 และ เมื่อปรากฏว่า การประกอบกิจการน้ำบาดาลของผู้รับใบอนุญาตผู้ใดจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ในเขตน้ำบาดาล อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำบาดาลก็มีอำนาจสั่งและกำหนดวิธีการให้ผู้รับ ใบอนุญาตแก้ไขเพื่อป้องกันความเสียหายนั้นได้ตามที่เห็นสมควร ในมาตรา 34 ได้เช่นกัน

นอกจากนี้ ในมาตรา 6 ยังให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมมีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในทางวิชาการสำหรับการเจาะน้ำ บาดาล การเลิกเจาะน้ำบาดาล การใช้น้ำบาดาลแบบอนุรักษ์ การระบายน้ำลงบ่อน้ำบาดาล การเลิกใช้บ่อน้ำบาดาล การป้องกันด้านสาธารณสุข และการป้องกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อีกด้วย เช่น ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ และมาตรการในทางวิชาการสำหรับการเจาะน้ำบาดาลและการเลิกการเจาะน้ำบาดาล พ.ศ. 2551

จะเห็นได้ว่า มาตรการในการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพน้ำบาดาล ก่อนที่จะ อนุญาตให้มีการเจาะบ่อน้ำบาดาล การใช้น้ำบาดาล ก็น่าจะสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ในการนำน้ำบาดาลมาอุปโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัยปราศจากการปนเปื้อนสารพิษต่างๆได้ แต่ทั้งนี้ประชาชนต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย

¹⁰ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, สืบค้นจาก [http:// www.dgr.go.th](http://www.dgr.go.th).

4.3 การควบคุมการใช้ปุ๋ยเคมี

ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518 ก่อนหน้านั้นประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับปุ๋ย จะมีก็เพียงแต่ พระราชบัญญัติควบคุมการใช้ปุ๋ยจากรัฐเป็นปุ๋ย พ.ศ. 2480 ซึ่งไม่มีผลบังคับใช้กับปุ๋ยโดยตรง

เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518 เนื่องจาก เกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ปุ๋ยเป็นอาหารพืชหรือบำรุงดินเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น และในขณะนั้นก็มี การสั่งนำเข้าปุ๋ยเคมีจากต่างประเทศมาจำหน่ายและผลิตเพื่อจำหน่ายแก่เกษตรกรในปริมาณที่มากขึ้นทุกปี แต่ปรากฏว่าปุ๋ยเคมีที่จำหน่ายในท้องตลาดนั้น มักจะมีปุ๋ยเคมีปลอม ปุ๋ยเคมีผิดมาตรฐาน ปุ๋ยเคมีเสื่อมคุณภาพ ทั้งนี้ น้ำหนักปุ๋ยเคมีก็น้อยกว่าที่แจ้งไว้ในฉลาก ปริมาณธาตุอาหารพืชไม่ถูกต้องครบถ้วนตามข้อความที่แจ้งไว้ในฉลาก เป็นการเอาเปรียบเกษตรกรและหวังผลกำไรเกินควร โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายแก่ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม และยังเป็นการเสียหายแก่นโยบายการส่งเสริมการเกษตรของรัฐบาลอีกด้วย สมควรมีกฎหมายว่าด้วยปุ๋ยเพื่อควบคุมการผลิต การขาย และการนำหรือส่งปุ๋ยเคมีเข้ามาในราชอาณาจักรให้เป็นไปโดยสุจริตทั้งควบคุมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ด้วย เพื่อรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรตามสมควร

ต่อมาในปีพ.ศ. 2550 ได้มีการตราพระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือโดยที่ปัจจุบันการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรมีมากขึ้น มีการส่งเสริมให้ใช้อินทรีย์วัตถุตลอดจนนำเทคโนโลยีทางชีวภาพเข้ามาใช้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงบำรุงดินและเพิ่มคุณค่าของธาตุอาหารพืชมากขึ้น แต่พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน มุ่งควบคุมปุ๋ยเคมีเป็นหลักโดยมิได้มีบทบัญญัติควบคุมปุ๋ยชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ที่ชัดเจนเป็นเหตุให้มีปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ที่ไม่ได้คุณภาพออกสู่ท้องตลาด ประกอบกับอัตราโทษที่กำหนดไว้เดิมไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและค่าเงินที่เปลี่ยนแปลงไป สมควรปรับปรุงการควบคุมปุ๋ยและบทกำหนดโทษ รวมทั้งบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับการใช้ปุ๋ยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของเกษตรกรและภาคการเกษตร

สำหรับมาตรการควบคุมปุ๋ย ตามพระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2)¹¹ เริ่มควบคุมตั้งแต่การผลิตเพื่อการค้า ขยาย นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านปุ๋ยต้องได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งการขออนุญาต การอนุญาต และการออกใบอนุญาตต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตร กำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการปุ๋ย แต่ก็มีข้อยกเว้นในกรณีการนำเข้าหรือการส่งออกปุ๋ย เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย และการผลิต การนำเข้า หรือการส่งออกปุ๋ย เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการขึ้นทะเบียนปุ๋ย หรือเพื่อพิจารณาในการสั่งซื้อ เป็นต้น¹² โดยที่มาตรา 16 ได้กำหนดประเภทของใบอนุญาต ดังต่อไปนี้

- (1) ใบอนุญาตผลิตปุ๋ยเคมีเพื่อการค้า
- (2) ใบอนุญาตผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อการค้า
- (3) ใบอนุญาตผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้า
- (4) ใบอนุญาตขยายปุ๋ย
- (5) ใบอนุญาตนำเข้าปุ๋ย
- (6) ใบอนุญาตส่งออกปุ๋ย
- (7) ใบอนุญาตนำผ่านปุ๋ย

จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการที่ต้องการผลิตและจำหน่ายปุ๋ยเคมี ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้า ขยาย นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านปุ๋ยต้องขึ้นทะเบียนขออนุญาตผลิตกับกรมวิชาการเกษตร โดยผู้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับปุ๋ยมีหน้าที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น จัดให้มีการวิเคราะห์ปุ๋ยทุกครั้งก่อนนำออกจากสถานที่ผลิต โดยมีหลักฐานแสดงรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ทุกครั้ง จัดให้มีฉลากภาษาไทยที่ภาษาชนะหรือหีบห่อบรรจุปุ๋ยเคมีที่ผลิตขึ้น ในฉลากต้องแสดง อาทิเช่น ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า ปริมาณธาตุอาหารรับรอง ชื่อทางเคมีและปริมาณของสารเป็นพิษที่อยู่ในปุ๋ย เป็นต้น รวมทั้งจัดให้มีคำชี้แจงวิธีใช้ และคำเตือน ตลอดจนการเก็บรักษาไว้ในเอกสารกำกับปุ๋ยในกรณีที่มีสารเป็นพิษผสมอยู่ด้วย¹³ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกษตรกรผู้ใช้และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบว่าปุ๋ยแต่ละประเภคนั้นมีคุณสมบัติในการใช้อย่างไรบ้าง ควรใช้ในอัตราเท่าใด และใช้วิธีใดจึงจะให้ผลในการเพิ่ม

¹¹ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 7ก ลงวันที่ 11 มกราคม 2551

¹² ดู พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) มาตรา 12,14

¹³ ดู พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) มาตรา 21-23

สารอาหารให้พืชอย่างเหมาะสม จะต้องเก็บรักษาอย่างไรจึงจะมีคุณภาพดีและใช้ได้ยาวนาน มีอันตรายต่อผู้ใช้และผู้เกี่ยวข้องและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง

นอกจากนี้กฎหมายฉบับดังกล่าวได้บัญญัติการควบคุมคุณภาพปุ๋ย ในมาตรา 30 ที่ห้ามมิให้ผลิตเพื่อการค้า ขาย หรือนำเข้าปุ๋ยปลอม ปุ๋ยเคมีผิดมาตรฐาน ปุ๋ยเคมีเสื่อมคุณภาพ ปุ๋ยชีวภาพต่ำกว่าเกณฑ์ หรือปุ๋ยอินทรีย์ต่ำกว่าเกณฑ์ หรือปุ๋ยที่มีสารเป็นพิษเกินกว่าที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด หากฝ่าฝืนก็มีโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร ให้ได้รับปุ๋ยที่มีคุณภาพ มิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการ และยังส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วย

4.4 ความรับผิดทางแพ่งเกี่ยวกับการปนเปื้อนน้ำใต้ดิน จากการใช้ปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม

เมื่อบุคคลใดได้รับความเสียหายจากการที่น้ำใต้ดินที่มีการปนเปื้อนของสารพิษ มาใช้เพื่อการอุปโภคหรือบริโภค แล้วก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย อนามัยหรือร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิต ผู้ที่ได้รับความเสียหายย่อมต้องการที่จะได้รับการชดเชยเพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ในการฟ้องเรียกค่าเสียหายให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อความเสียหายทางแพ่งนั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีดังกล่าว คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในมาตรา 96 และมาตรา 97 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังต่อไปนี้

4.4.1 กรณีความเสียหายเกิดต่อบุคคล

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 บัญญัติว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้นเกิดจาก

- (1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม
- (2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ
- (3) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเอง หรือของบุคคลอื่นซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อมในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย”

มาตรา 96 เป็นการบัญญัติถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดมลพิษ กล่าวคือ เมื่อใดมีความเสียหายเกิดจากมลพิษแล้ว ก็สามารถนำมาตรา 96 นี้ มาปรับใช้กับคดีเพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษได้ เช่น โรงงานปล่อยควันพิษจากการผลิต หรืออาจเป็นกรณีที่มีการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษได้ เช่น มีการรั่วไหลของสารพิษจากที่เก็บกากอุตสาหกรรมของโรงงาน ลงสู่แม่น้ำทำให้ปลาตายเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

หากเมื่อพิจารณาคำว่า “มลพิษ” พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ได้ให้คำจำกัดความของมลพิษว่า หมายถึง “ของเสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่นๆ รวมทั้งกาก ตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่ถูกปล่อยทิ้งจากแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และให้หมายความรวมถึง รังสี ความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุรำคาญอื่นๆที่เกิดขึ้นหรือถูกปล่อยจากแหล่งกำเนิดมลพิษด้วย” ซึ่งสารเกือบทุกชนิดถือเป็นมลพิษได้หากก่อให้เกิดหรือเพียงแต่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ขอบเขตของการบังคับใช้ของมาตรา 96 จึงค่อนข้างครอบคลุมอย่างกว้างขวาง¹⁴ ดังนั้น กรณีของการปนเปื้อนน้ำใต้ดินจากสารไนเตรดจากการใช้ปุ๋ยเคมีก็ถือว่าเป็นมลพิษเช่นกัน

มลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษจะต้องเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย เช่น ทำให้ผู้ที่ได้รับมลพิษนั้นเกิดการเจ็บป่วยหรืออาจจะเสียชีวิต นอกจากความเสียหายต่อบุคคลแล้ว มลพิษนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐ

¹⁴ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.542.

ด้วยก็ได้ เช่น มลพิษที่รั่วไหลจากโรงงานทำให้ผลไม้มากของผู้เสียหายไม่ออกผล แต่หากมลพิษนั้นมิได้ก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐดังที่กล่าวมาแล้ว จะไม่มีความรับผิดชอบเกิดขึ้นตามมาตรา 96¹⁵

ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 96 คือ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือแก่ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐ เช่น บริษัทเจ้าของโรงงานซึ่งระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำทำให้ปลาในกระชังที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ตาย จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน กรณีที่ผู้ครอบครองจะต้องรับผิดชอบ เช่น ผู้เช่าที่ดินเพื่อรับฝากสารเคมีจะต้องรับผิดชอบต่อการที่สารเคมีนั้นรั่วไหลและก่อความเสียหายต่อบุคคล¹⁶ ดังนั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องรับผิดชอบในกรณีที่น่าได้ดินในบริเวณพื้นที่ใกล้แปลงเกษตรมีสารในทรอปินเปื้อน คือ เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของ หรือเจ้าของบริษัทผู้ผลิตอาหารที่อ้างเกษตรกรให้ป้อนสินค้าเกษตรกับโรงงานของตน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องยากในการหาตัวผู้รับผิดชอบ เนื่องจาก มลพิษที่เกิดจากภาคเกษตรกรรมนั้น เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่มีตำแหน่งไม่ชัดเจน(non-point source) หากในบริเวณดังกล่าวมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนมาก ผู้เสียหายก็ไม่อาจทราบได้เลยว่า แปลงเกษตรของใครเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ

ความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษตามมาตรา 96 นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับว่า การรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษแล้ว มาตรา 96 สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นจะต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะมีข้อยกเว้นความรับผิด ซึ่งนำแนวความคิดเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) เช่นเดียวกับ มาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁷ ดังนั้น แม้เกษตรกรจะรู้ว่าการใช้ปุ๋ยเคมีที่มากเกินไปของตนนั้นเป็นเหตุให้น้ำใต้ดินในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงมีการปนเปื้อนของสารไนเตรต เกษตรกรผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบแม้มิได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

สำหรับข้อยกเว้นความรับผิด ตามมาตรา 96 (1) หากเกิดขึ้นจากเหตุสุดวิสัย ตามมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้ให้ความหมายคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ว่า หมายถึง เหตุที่เราไม่อาจป้องกันได้แม้จะได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรในการป้องกันแล้ว ดังนั้นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นจึงไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น เกิดแผ่นดินไหวทำให้

¹⁵ เฟิงอ๋าง, น. 542-543.

¹⁶ เฟิงอ๋าง, น. 543-544.

¹⁷ เฟิงอ๋าง, น. 545.

บ่อกักน้ำเสียของโรงงานแตกรั่ว แล้วทำให้น้ำเสียรั่วไหลไปสู่แปลงผักของชาวบ้านข้างเคียงได้รับความเสียหาย เป็นต้น หรือตาม (2) หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษกระทำการตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ แม้จะก่อให้เกิดการรั่วไหลและแพร่กระจายของมลพิษที่สร้างความเสียหายแก่ผู้อื่น ก็ไม่ต้องรับผิดเพราะได้กระทำตามคำสั่งตามกฎหมายแล้ว และกรณีสุดท้าย (3) คือ การที่ผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายนั้นเป็นผู้กระทำการหรือละเว้นการกระทำเสียเอง เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษก็ไม่ต้องรับผิด¹⁸ เช่น ผู้เสียหายยอมให้โรงงานปล่อยน้ำเสียเข้าไปในที่ดินของตน เพราะเห็นแก่ค่าตอบแทน แล้วสารพิษได้ซึมลงน้ำใต้ดิน ทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาบริโภคได้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองโรงงานก็ไม่ต้องรับผิด ดังนั้น หากเข้าข้อยกเว้น มาตรา 96 (1)–(3) แล้วเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของ หรือเจ้าของบริษัทผู้ผลิตอาหารก็ไม่ต้องรับผิดหากน้ำใต้ดินในบริเวณนั้นมีการปนเปื้อน

ในส่วนของบุคคลผู้มีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามมาตรา 96 ได้แก่ ผู้ที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือผู้ที่ได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ส่วนค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายนั้นมิได้ระบุไว้โดยเฉพาะ จึงต้องตีความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดทั่วไป ซึ่งหมายถึงค่าสินไหมทดแทนตามปกติแล้วยังรวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษด้วย อันเป็นการนำหลักในเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) มาใช้นั่นเอง¹⁹

4.4.2 กรณีความเสียหายเกิดต่อทรัพยากรน้ำใต้ดิน

ความรับผิดทางแพ่งตามมาตรา 96 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นความรับผิดที่เกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษ ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย แต่ตามมาตรา 97 เป็นความรับผิดในกรณีความเสียหายเกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะ ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

¹⁸ เพิ่งอ้าง, น. 545-547.

¹⁹ เพิ่งอ้าง, น. 548.

มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น”

จากบทบัญญัติตามมาตรา 97 ดังกล่าว ถือเป็นมาตรการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ถูกทำลายหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำของบุคคลใดๆ เจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรานี้เพื่อบังคับให้ผู้กระทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมต้องรับผิดชอบชดใช้ต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้น ซึ่งผู้ที่เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายที่จะต้องรับผิดชอบตามมาตรา 97 จะต้องเป็นการกระทำของบุคคลรวมทั้งนิติบุคคลด้วย หรือเป็นการละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อเหมือนอย่างในกรณีของความรับผิดชอบในเรื่องละเมิด มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การกระทำหรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นต้องเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ ได้แก่ ป่าไม้ที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติและเขตสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แร่ธาตุและก๊าซธรรมชาติ แม่น้ำลำคลองและทางน้ำต่างๆ หินและดินที่ไม่อยู่ในที่ดินของเอกชน เป็นต้น ส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ชายน้ำ ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ บ่อม โรงทหาร เรือรบ เป็นต้น²⁰ ในกรณีของน้ำใต้ดิน ถือว่าน้ำใต้ดินในทุกพื้นที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ ไม่ว่าจะอยู่ใต้ผิวดิน หรือแหล่งน้ำของเอกชนคนใดก็ตาม เมื่อปรากฏว่าน้ำใต้ดินในบริเวณใดปนเปื้อนสารพิษ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบก็สามารถฟ้องร้องได้

สำหรับค่าเสียหายผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำ จะต้องใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปจากการนั้น โดยมาตรา 97 มิได้ระบุว่าจะต้องจ่ายให้แก่หน่วยราชการใดโดยเฉพาะ²¹ อย่างไรก็ตาม ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายคงต้องจ่ายค่าเสียหายให้แก่หน่วยงานราชการที่เป็นโจทก์ฟ้องตามมาตรา 97 ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูและอนุรักษ์น้ำใต้ดิน คือ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลนั่นเอง

²⁰ เพิ่งอ้าง, น. 553.

²¹ เพิ่งอ้าง, น. 554.

4.4.3 ความรับผิดชอบเพื่อละเมิด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด เป็นกฎหมายหลักที่ครอบคลุมถึงความรับผิดชอบของบุคคลหลายเรื่อง รวมทั้งความรับผิดชอบในเรื่องสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเฉพาะความรับผิดชอบทางละเมิดตามมาตรา 420

มาตรา 420 บัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว กรณีที่จะถือว่ามี การทำละเมิดเกิดขึ้น ตาม มาตรา 420 นั้น จะต้องมื่อองค์ประกอบดังต่อไปนี้²²

1. จะต้องมีการกระทำของบุคคล หรือ “ผู้ใด” เกิดขึ้น โดยที่ผู้กระทำอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ ซึ่งการกระทำของนิติบุคคลนั้นจะต้องกระทำการผ่านการกระทำของบุคคลธรรมดา ทั้งนี้การกระทำที่จะถือว่ามี การกระทำของบุคคลใดนั้น ต้องเป็นกรณีที่บุคคลนั้นรู้สำนึกในการกระทำของตน กล่าวคือ การกระทำนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมหรือตัดสินใจของบุคคลนั้น พร้อมกันนี้ คำว่า “ การกระทำ ” ให้หมายความรวมถึง การไม่กระทำการในกรณีที่บุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องกระทำด้วย ดังนั้น กรณีน้ำได้ดินปนเปื้อนจากการใช้ปุ๋ยเคมีนั้น เกษตรกรหรือบริษัทที่อ้างเกษตรกรให้ผลิตสินค้าเกษตรให้ตนจึงเป็นผู้กระทำละเมิด

2. จะต้องเป็นการกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย โดยที่ผู้กระทำไม่มีอำนาจที่จะกระทำการดังกล่าว หากไม่เป็นการกระทำต่อบุคคลอื่น แต่เป็นการกระทำต่อทรัพย์สินที่มีได้มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นเจ้าของ เช่น อากาศ หรือน้ำในแม่น้ำลำคลอง ก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดตามมาตรา 420 แม้ว่าจะมีความเสียหายเกิดขึ้นต่อสิ่งนั้นก็ตาม หรือหากเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ย่อมไม่เป็นละเมิด เช่น การทำตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีเพื่อการบรรเทาสาธารณภัยในกรณีฉุกเฉินตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นต้น²³

นอกจากนี้ หากผู้กระทำได้รับความยินยอมจากผู้ได้รับความเสียหายแล้ว การกระทำได้กล่าวว่าย่อมไม่เป็นละเมิด อันเป็นข้อยกเว้นของหลักละเมิด เช่น ผู้เสียหายยินยอมให้

²² เพิ่งอ้าง, น. 508-515.

²³ อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2

(กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน,2549), น.463.

โรงงานผลิตสารเคมี เข้าที่ดินของตนเพื่อเป็นที่ฝังกลบขยะ (landfill) แล้วสารเคมีซึมเข้าสู่ น้ำใต้ดิน เมื่อนำมาใช้อุปโภคบริโภคแล้วก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วย กรณีนี้ผู้เสียหายจะเรียกร้องให้โรงงานรับผิดชอบไม่ได้ เพราะถือว่าตนได้ยินยอมให้ทำละเมิด

3. การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้น จะต้องเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หากผู้กระทำมิได้จงใจให้เกิดผลเช่นนั้น หรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแต่ประการใดแล้ว ก็ถือว่าผู้นั้นมิได้ทำละเมิด

คำว่า “จงใจ” ก็คือเจตนากระทำนั้นเอง การกระทำโดยเจตนา นั้นคงมีความหมายตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า “กระทำโดยเจตนา ได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะเดียวกัน ผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือยอมถึงเห็นผลของการกระทำนั้น” กล่าวคือ การกระทำต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้กระทำ

ความรับผิดทางละเมิดยังรวมถึงการกระทำโดยประมาทเลินเล่อด้วย คำว่า “ประมาทเลินเล่อ” มีความหมายเช่นเดียวกับประมาทตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งกล่าวว่า “การกระทำโดยประมาท ได้แก่ การกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้น จักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่” หมายความว่า หากเรื่องใดที่ผู้กระทำมิได้ใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปแล้ว ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้น ก็ถือว่าผู้นั้นทำละเมิด ซึ่งจะต้องพิจารณามาตรฐานของการใช้ความระมัดระวัง ต้องถือความรู้สึกรู้สึกหรือเหตุผลของคนปกติหรือวิญญูชน แต่ในบางสถานการณ์ มาตรฐานสำหรับบุคคลในทางวิชาชีพ อาจสูงกว่ามาตรฐานของบุคคลทั่วไปได้ เช่น บ่อน้ำทิ้งของโรงงานซึ่งเจ้าของโรงงานไม่ได้จัดการป้องกันการรั่วซึมแต่อย่างใด หากน้ำทิ้งไหลลงแปลงเกษตรบริเวณใกล้เคียง ทำให้ผักที่เกษตรกรปลูกไว้เสียหาย ถือว่า เป็นความประมาทเพราะมิได้ใช้ความระมัดระวังที่บุคคลทั่วไปควรต้องใช้ เจ้าของโรงงานจึงต้องรับผิด ดังนั้น ในกรณีน้ำใต้ดินปนเปื้อน หากเกษตรกรหรือบริษัทเจ้าของแปลงเกษตรกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณมาก ๆ ทำให้น้ำใต้ดินบริเวณใกล้เคียงเสียหายแล้ว ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

4. องค์ประกอบข้อสุดท้าย คือ การกระทำละเมิดต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มักเป็นกรณีที่ทำให้มีการเสียชีวิต บาดเจ็บ หรือเกิดอาการเจ็บป่วย ตลอดจนสุขภาพอนามัยทรุดโทรม หากมีการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมแต่ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ผู้ที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ไม่ต้องรับผิดตามมาตรา 420 นี้

แต่อาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอื่น ซึ่งน้ำใต้ดินที่ปนเปื้อนไนเตรดจากการใช้ปุ๋ยเคมีนั้น เมื่อมีการนำมาอุปโภคบริโภคสามารถทำให้ร่างกายเจ็บป่วย หรือร้ายแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ เพราะทำให้เกิดโรคมะเร็งต่างๆ เช่น มะเร็งทางเดินอาหาร มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ มะเร็งรังไข่ เป็นต้น และในเด็กทารก ทำให้เกิดโรคที่เรียกว่า Blue Baby

หากการกระทำครบองค์ประกอบทั้ง 4 ข้อดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการปนเปื้อนของน้ำใต้ดิน

4.5 หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปนเปื้อนน้ำใต้ดินจากการใช้ปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม

การปนเปื้อนน้ำใต้ดินจากการใช้ปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบหลายหน่วยงานด้วยกัน คือ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กรมควบคุมมลพิษ กรมอนามัย กรมวิชาการเกษตร ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีอำนาจหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.5.1 กรมทรัพยากรน้ำบาดาล²⁴

กรมทรัพยากรน้ำบาดาล สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับน้ำบาดาล ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมทรัพยากรน้ำบาดาล วันที่ 9 ตุลาคม 2545 ซึ่งกำหนดให้กรมนี้มี “ภารกิจเกี่ยวกับการเสนอแนะในการจัดทำนโยบายและแผนและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับน้ำบาดาล ดำรง บริหารจัดการ พัฒนาอนุรักษ์ พื้นฟู รวมทั้งควบคุม ดูแล กำกับ ประสาน ติดตาม ประเมินผล และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำบาดาล พัฒนาศึกษา กำหนดมาตรฐาน และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรน้ำบาดาล เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำบาดาลที่เป็นเอกภาพและยั่งยืน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) เสนอแนะนโยบาย แผน มาตรการบริหารจัดการ พัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรน้ำบาดาล

²⁴ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.587-588.

- (2) ควบคุม กำกับ ดูแล เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำบาดาลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาล
- (3) ดำเนินการสำรวจ บริหารจัดการ พัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล
- (4) ติดตาม ประมวลผล และตรวจสอบ บริหารจัดการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล และผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาทรัพยากรน้ำบาดาล
- (5) ศึกษา วิจัย และพัฒนาเพื่อบริหารจัดการ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำบาดาล
- (6) เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศทรัพยากรน้ำบาดาล
- (7) ตรวจสอบ วิเคราะห์คุณภาพน้ำบาดาลเพื่ออุปโภคบริโภค เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม
- (8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย”

4.5.2 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตั้งขึ้นตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 เช่น เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น²⁵

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองน้ำใต้ดินจากการปนเปื้อนของปุ๋ยเคมีในภาคเกษตรกรรม เช่น อำนาจในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ มาตรฐานคุณภาพน้ำใต้ดิน และมีอำนาจปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมดังกล่าวที่กำหนดไว้แล้วให้มีความเหมาะสมตามความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ²⁶ ซึ่งอำนาจในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาตินั้น

²⁵ รายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดูพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 13

²⁶ ดู พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 34

ถือว่าเป็นความสำเร็จทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งของประเทศไทย ที่พยายามให้มีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง ทำให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติสามารถเป็นหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบของสิ่งแวดล้อมโดยตรงของประเทศได้²⁷

4.5.3 กรมควบคุมมลพิษ²⁸

กรมควบคุมมลพิษ สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับปัญหามลพิษต่างๆ รวมทั้งมลพิษในน้ำใต้ดิน ดังที่กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมควบคุมมลพิษ ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2545 กำหนดให้หน่วยงานนี้มี “ภารกิจเกี่ยวกับการกำกับ ดูแล อำนวยการ ประสานงาน ติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการฟื้นฟูคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอความเห็นเพื่อจัดทำนโยบาย และแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติด้านการควบคุมมลพิษ
- (2) เสนอแนะการกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด
- (3) จัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมาตรการในการควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากภาวะมลพิษ
- (4) ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม และจัดทำรายงานสถานการณ์มลพิษ
- (5) พัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมสำหรับระบบต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการของเสีย สารอันตราย คุณภาพน้ำ อากาศ ระดับเสียง และความสิ้นสະเทือน
- (6) ประสานงานและดำเนินการฟื้นฟู หรือระงับเหตุที่อาจเป็นอันตรายจากมลพิษในพื้นที่ ที่มีการปนเปื้อนมลพิษ และประเมินความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม
- (7) ให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการจัดการมลพิษ

²⁷ สุมลรัตน์ นาคพานิษฐ์, “กฎหมายในการควบคุมและจัดการมลพิษทางน้ำจากชุมชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.72.

²⁸ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อ่างแล้ว เขิงอรรถที่ 1, น.584-585.

(8) ประสานความร่วมมือกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศในด้านการจัดการมลพิษ

(9) ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องร้องทุกข์ด้านมลพิษ

(10) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติด้านการควบคุมมลพิษ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(11) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย”

4.5.4 กรมอนามัย

กรมอนามัย สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีภารกิจตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอนามัย วันที่ 9 ตุลาคม 2545 ซึ่งกำหนดให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี โดยมีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี รวมทั้งการประเมินผลต่อสุขภาพ เพื่อมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้และทักษะในการดูแลตนเอง ครอบครัวและชุมชน รวมตลอดถึงการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพโดยถ้วนหน้า พร้อมกันนี้ กรมอนามัย มีบทบาทร่วมกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นในการบังคับใช้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุขพ.ศ. 2535²⁹

หากน้ำใต้ดินในบริเวณใดมีการปนเปื้อนของสารพิษ เมื่อมีการนำมาอุปโภคบริโภค แล้วก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน จึงอยู่ในอำนาจของกรมอนามัยที่มีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี เนื่องจากการเข้าถึงน้ำสะอาดของประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เพื่อให้ น้ำใต้ดินซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญมีความสะอาดบริสุทธิ์เหมาะสมแก่การนำมาอุปโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัย

²⁹ เฟิงอ้าง, น.592.

4.5.5 กรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจตามที่กำหนดไว้ใน กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมวิชาการเกษตร วันที่ 9 ตุลาคม 2545 ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่หลักของกรมวิชาการเกษตร ไว้ว่า ให้ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ทดลองและพัฒนาการวิชาการด้านเกษตรกรรมที่เกี่ยวกับพืชและไหม เพื่อย้ายทอดความรู้ดังกล่าวแก่ส่วนราชการและภาคเอกชน รวมทั้งให้บริการด้านการวิเคราะห์ ทดสอบ ตรวจสอบ รับรอง และให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องดิน น้ำ ปุ๋ย พืช วัสดุการเกษตร ผลผลิตและผลิตภัณฑ์พืช การบริการส่งออกสินค้าเกษตร ขณะเดียวกันกรมวิชาการเกษตรทำหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชและการใช้สารเคมีต่างๆในการเกษตรกรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานนี้ ได้แก่ บทบัญญัติบางส่วนของพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535³⁰

กรมวิชาการเกษตรถือเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอย่างมาก ในการเผยแพร่ให้ความรู้และข้อมูลที่ต้องแก่เกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆในการทำเกษตรกรรม เพื่อให้เกษตรกรได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมจากการทำเกษตรกรรมที่ใช้ปุ๋ยและสารเคมี ในปริมาณที่มากเกินไป ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ รวมทั้งน้ำใต้ดินด้วย อันจะเป็นการป้องกันและลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมได้

³⁰ เฟื่องอ้าง, น.589-590.